

УДК 336.658

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПОТОКІВ В КОНТЕКСТІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

В.О. Непочатенко

Уманський національний університет садівництва, Умань, Україна

Непочатенко В.О. Трансформація інвестиційних потоків в контексті конкурентоспроможності харчової промисловості України.

В статті досліджується ефективність застосування інструментів залучення іноземних інвестиційних потоків в економіку України, зокрема, залучення інвесторів на умовах здійснення угод злиття та поглинання, які в міжнародній практиці залишаються одним із перспективних напрямів інвестиційного розвитку галузей економіки, нарощування їх стратегічного потенціалу, як пріоритетний фактор поліпшення інвестиційного клімату харчової промисловості України. Автори доводять, що головним інструментом розвитку інвестиційного напрямку розвитку харчової промисловості були і будуть процеси поглинання промислових та сільсько-господарських активів, а також пов'язані з ними технологічні та технічні удосконалення.

Ключові слова: інвестиційні потоки, інвестиційний клімат, глобалізація економіки, харчова промисловість, аграрне виробництво

Непочатенко В.А. Трансформация инвестиционных потоков в контексте конкурентоспособности пищевой промышленности Украины.

В статье исследуется эффективность применения инструментов привлечения иностранных инвестиционных потоков в экономику Украины, в частности, привлечение инвесторов на условиях совершения сделок слияния и поглощения, которые в международной практике остаются одним из перспективных направлений инвестиционного развития отраслей экономики, наращивания их стратегического потенциала, как приоритетный фактор улучшения инвестиционного климата пищевой промышленности Украины. Авторы показывают, что главным инструментом развития инвестиционного направления развития пищевой промышленности были и будут процессы поглощения промышленных и сельскохозяйственных активов, а также связанные с ними технологические и технические усовершенствования.

Ключевые слова: инвестиционные потоки, инвестиционный климат, глобализация экономики, пищевая промышленность, аграрное производство

Nepochatenko V.O. Investment flows transformation in the context of competitive food industry in Ukraine.

The article examines the effectiveness of tools for attracting foreign investment flows into the economy of Ukraine, in particular, the involvement of investors in terms of the implementation of mergers and acquisitions that are internationally are one of the promising areas of investment sectors of the economy, increasing their strategic potential as a priority factor to improve the investment climate of the food industry in Ukraine. The authors show that the main instrument of investment towards the development of the food industry have been and will be the processes of absorption of industrial and agricultural assets, and related technology and technical improvements.

Keywords: investment flows, investment climate, economic globalization, food processing, agricultural production

Враховуючи глобальні зміни національних економік, однією з провідних властивостей інтенсифікації процесів транснаціоналізації, глобалізації та інтернаціоналізації системи міжнародних фінансів є постійне зростання обсягів руху міжнародного капіталу у формі іноземних інвестиційних потоків. Тому сьогодні стратегічно важливим питанням розвитку харчової промисловості України є створення сприятливого інвестиційного клімату для іноземних інвесторів, від реалізації якого залежать динаміка економічного розвитку всієї галузі та можливість її подальшої модернізації, шляхом активізації інвестиційної діяльності, що стане реальним кроком для підвищення конкурентоспроможності продуктів харчування, зростання продуктивності праці, нарощення ринкової вартості бізнесу підприємств та вирішення багатьох соціальних проблем країни.

Аналіз публікацій

На науковий світогляд автора в контексті інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку підприємств харчової промисловості та підвищення їх конкурентоспроможності найбільш вплинули роботи відомих вчених-аграрників Маліка М.Й., Лупенка Ю.О., Кропивка М.Ф., Дадія О.І., Дем'яненка М.Я., Гришової І.Ю., Шпикуляка О.Г., Саблука П.Т., Топіхи В.І., Наумова О.Б., Гнатської Т.М., Стоянової-Коваль С.С., Майорової Т.В., Соколенко С.І., Сичевського М.П., Купчака П.М., Марченко В.М., Прокопенко О.В., Федоренко В.Г [1-12]

Поряд із значною кількістю наукових праць, присвячених питанням активізації інвестиційно-інноваційного розвитку національної економіки, висока динаміка трансформації інвестиційних потоків вимагає пошуку ефективних інститутів, які здатні збільшити їх обсяги та ефективність залучення, спрямованих на інноваційне оновлення харчової промисловості.

Метою є дослідити процеси трансформації інвестиційних потоків харчової промисловості України в контексті підвищення конкурентоспроможності галузі на міжнародних ринках та сприяння позитивного інвестиційного клімату.

Виклад основного матеріалу дослідження

Створенню благоприємного інвестиційного клімату харчової промисловості України, і відповідно підвищенню конкурентоспроможності продукції харчових підприємств на міжнародних ри-

нках, перешкоджає нестача необхідних для забезпечення стабільного функціонування правового поля екстернальних інституцій, що гарантувало б дієвість антимонопольного законодавства, дотримання контрактних зобов'язань, права власності й т. ін. Проте вже сьогодні на території України для іноземних інвесторів встановлюється національний режим інвестиційної діяльності шляхом створення благоприємного правового поля, що регулюється відповідними Законами України, зокрема: «Про інвестиційну діяльність», «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» «Про режим іноземного інвестування» тощо, якими передбачена:

- державна гарантія захисту інвестицій, незалежно від форм власності;
- відшкодування збитків, у т. ч. упущену вигоду та моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора;
- повернення інвестиції іноземному інвестору в натуральній формі, або у валюті інвестування без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі в разі припинення інвестиційної діяльності;
- застосування національного режиму валютного регулювання та справляння податків на території України до суб'єктів підприємницької діяльності або інших юридичних осіб, створених за участю іноземних інвестиційних

потоків, незалежно від форм та часу їх внесення [1].

Разом з цим, створення сприятливого інвестиційного клімату також залежить від ефективності застосування інструментів залучення іноземних інвестиційних потоків в економіку України, зокрема, залучення інвесторів на умовах здійснення угод злиття та поглинання, які в міжнародній практиці залишаються одним із перспективних напрямів інвестиційного розвитку галузей економіки, нарощування їх стратегічного потенціалу.

Оскільки харчова промисловість за економічною та технологічною сутністю є високоінтегрованою галуззю виробництва з сільським господарством, а ефективність її функціонування залежить від забезпеченості сировинними ресурсами, то головним інструментом розвитку зазначеного напрямку були і будуть процеси поглинання промислових та сільськогосподарських активів, а також пов'язані з ними технологічні та технічні удосконалення.

У виробництві аграрної продукції та в харчовій промисловості активність злиттів та поглинань поглиблюється в контексті як національних, так і загальносвітових процесів консолідації, підтвердженням чого є надана Антимонопольним комітетом України, галузева статистика злиттів та поглинань (табл. 1).

В 2012 році агропромисловий комплекс України утримував до 35% загальної кількості укладених угод злиттів та поглинань, що перетворило його на привабливу інвестиційну сферу.

Таблиця 1. Структура українського ринку M&A, % (за кількістю угод)

Галузі	Роки		
	2010	2011	2012
Промисловість	20	30	20
в тому числі виробництво харчових продуктів, алкогольних напоїв та тютюнових виробів	4,5	4,2	5,6
АПК	36	20	35
Будівництво	-	13	-
Фінансовий сектор	10	12	10
Сектор телекомунікацій	5	8	5
Інші	29	17	30

Щодо харчової промисловості, то в даному секторі національної економіки в 2012 році було зареєстровано 5,6% угод злиттів та поглинань до загальної їх кількості за даний період.

В умовах браку внутрішніх ресурсів для оновлення і модернізації виробництва харчових продуктів, незначного державного інвестування галузі та існування проблем із залученням кредитів зростає значимість прямих іноземних інвестиційних потоків для подальшого розвитку галузі.

У практичному аспекті велику роль відіграють, передусім, потенційні перспективи будь-якої країни залучати фінансові потоки у певних обсягах і формах, за умов існування допустимого рівня ризику, що дає можливість інвестору забезпечити нарощення ринкової вартості його бізнесу.

Для економіки України, зокрема для харчової промисловості, доцільність використання іноземних інвестиційних потоків безумовна, оскільки реструктуризація як національної економіки в цілому, так і окремої галузі за рахунок власних

джерел просто неможлива, що і потребує впровадження серйозних обсягів інвестиційних потоків. Саме тому в національну економіку залучаються кредити як окремих держав і приватних фірм, так і Світового банку та Міжна-

родних фінансових організацій, де в структурі надходжень прямих іноземних інвестиційних потоків харчова промисловість посідає помітне місце (рис. 1, табл. 2).

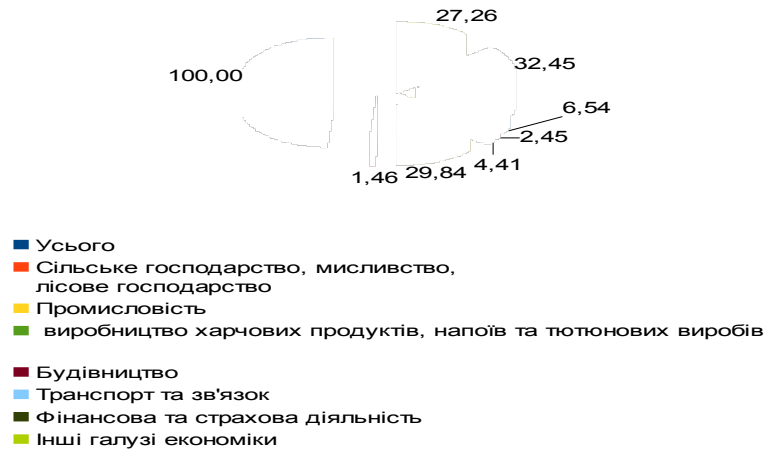

Рис. 1. Структура надходжень прямих іноземних інвестиційних потоків, на 31.12.12, %

Так, станом на 31 грудня 2012 року значні обсяги іноземних інвестицій зосереджено на підприємствах промисловості – 31,5% загального обсягу прямих інвестицій в Україні, у т.ч. переробної – 25,9%.

Серед галузей переробної промисловості суттєві обсяги інвестицій унесено у підприємства металургійного виробництва та з виробництва готових металевих виробів (11,3%), виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (4,4%), хімічної та нафтохімічної промисловості (2,4%), машинобудування (2,1%), виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції (1,9%). У фінансові установи унесено 29,6%, в організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, – 16,6%, у підприємства торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 11,0%.

Серед галузей переробної промисловості суттєві обсяги інвестицій унесено у підприємства металургійного виробництва та з виробництва готових металевих виробів (11,3%), виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (4,4%), хімічної та нафтохімічної промисловості (2,4%), машинобудування (2,1%), виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції (1,9%). У фінансові установи унесено 29,6%, в організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, – 16,6%, у підприємства торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 11,0%.

Не можна не відмітити те, що в Україні в період започаткування лібералізації зовнішньоекономічної діяльності однією з перших галузей, в яку іноземні інвестори зорієнтували свої фінансові потоки, була саме харчова промисловість, на яку в 2003 році приходилося більше третини обсягу всіх прямих іноземних інвестиційних потоків, спрямованих у промисловий сектор, та майже шоста частка таких вкладень в економіку країни. Обсяг іноземних інвестиційних потоків з часом зростав, що спричиняло повільне скорочення їх долі в харчовій промисловості в загальному обсязі надходжень іноземних інвестиційних потоків в економіку країни з одночасним зростанням їх абсолютного виразу. Разом з цим, станом на 31 грудня 2012 року, в структурі іноземних інвестиційних потоків, спрямованих у промисловість, частка галузі складає лише 14,8%.

З 2006 року спостерігається спад інвестиційної активності країни, пов'язаний з нестійкою політико-економічною ситуацією. Проте, в 2012 році тенденція до скорочення частки прямих іноземних інвестиційних потоків, спрямованих у харчову промисловість, поступово починає відроджувати свої темпи, що пояснюється, в першу чергу, прагненням іноземних товаровиробників продовольчих виробів в умовах зростання в українського населення уподобань до вітчизняної продукції та зниження ефективності від імпорту продукції в Україну зміцнити свої ринкові позиції на привабливому українському ринку.

Таблиця 2.Прямі іноземні інвестиційні потоки в харчову промисловість України, 2001 – 20012
(млн.дол.США)

	Роки									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього	5471,8	6794,4	9047,0	16890,0	21186,0	29542,7	35616,4	40053,0	44806,0	50333,9
Промисловість	2821,5	3394,1	3867,1	5169,2	6003,5	12421,2	12469,7	13212,2	13747,7	15019,1
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	8620,0	1006,4	1127,6	1171,6	1274,6	1561,2	1685,9	1924,3	1990,2	2221,9
Частка в загальних інвестиціях, %	15,8	14,8	12,5	6,9	6,0	5,3	4,7	4,8	4,4	4,4
Частка в інвестиціях в промисловість, %	30,6	29,7	29,2	22,7	21,2	12,6	13,5	14,6	14,5	14,8

Глобалізація на рівні галузі, як вважає С. І. Соколенко, визначається тим, наскільки конкурентоспроможність окремої компанії всередині галузі в даній країні взаємопов'язана з рівнем її конкурентоспроможності в іншій країні. «Чим більше глобалізована галузь промисловості – пише він, – тим більше переваг одержує компанія від внесеної технології, виробничого процесу, фабричної марки. Глобалізовані галузі промисловості мають тенденцію домінувати на кожному ринку одним і тим самим набором глобальних компаній, які координують свої стратегічні дії в усіх країнах своєї активності» [2].

До основних показників глобалізації харчової галузі є нарощування концентрації капіталу, що призводить до динамічного розвитку міжнародних виробничих комплексів – транснаціональних, які активно розвиваються в сфері виробництва продуктів харчування.

Ряд компаній з цього переліку активно працюють на українському ринку. Так, Cargill здійснює в Україні довгострокову інвестиційну програму загальною вартістю у 50 млн. дол. США, яка передбачає будівництво у Донецьку заводу з переробки соняшнику. Найбільша в світі за розміром надходжень від реалізації харчових продуктів швейцарська компанія Nestle інвестує Львівську кондитерську фабрику «Світоч». Компанія Kraft General Food International придбала близько 90% акцій Тростянецької шоколадної фабрики «Україна». Соса-Cola з 1994 року присутня на ринку безалкогольних напоїв України, виробляючи продукцію на підприємствах у Львові та у Броварському районі Київської області. PepsiCo розмістила свої виробничі потужності у восьми містах України (Києві, Донецьку, Євпаторії, Запоріжжі, Миргороді, Сімферополі, Чернівцях, Черкасах) й зайняла майже п'яту частку вітчизняного ринку безалкогольних напоїв. Philip Morris вклала понад 50 млн дол. США у розвиток тютюнової промисловості України [3]. Міжнарод-

на компанія Unilever, розпочавши в Україні свою діяльність у 1993 році, у 1998 зареєструвала спільне з Україною ТОВ «Юнілівер Україна» з центральним офісом у місті Києві, яке сьогодні представляє в нашій країні такі відомі бренди в категорії продуктів харчування, як: Lipton, Brooke Bond, Бесіда, Knorr, Calve, Rama, Crème Bonjour. В Україні також працюють і більш дрібні ТНК у сфері виробництва харчових продуктів [4].

Всупереч активізації в аграрному секторі економіки України процесів М&А спостерігається загальна тенденція скорочення притоку обсягу прямих іноземних інвестиційних потоків в сільське господарство України (рис. 2)

За даними рисунку 2 піковим періодом надходження в економіку України обсягу іноземних інвестицій був період з 2006 по 2008 роки. Проте, через нестабільність політичної ситуації країни, пов'язаний з періодом очікувань змін регуляторного законодавства, з 2008 року приплив іноземних інвестицій помітно зменшується.

Кризисним періодом для сільського господарства, для якої характерним є відтік іноземних інвестицій з України, був 2010 рік, а для харчової промисловості – 2006 рік. Не відзначився помітною активністю й 2011 рік, для якого характерним є приріст прямих іноземних інвестицій становив лише 15 % від рекордного за обсягами приросту іноземних інвестицій 2009 року.

Найбільш помітними періодами притоку обсягу іноземних інвестицій в сільське господарство був 2009 рік, в харчову промисловість – 2008 рік, коли приріст прямих іноземних інвестицій становив 4,5% від вартості необоротних активів на кінець року, та 1,8% від вартості активів харчової промисловості (рис. 3).

Рисунок 2. Приріст прямих іноземних інвестиційних потоків в сільське господарство та харчову промисловість, млн. дол. США

Рисунок 3. Темп приросту прямих іноземних інвестиційних потоків у сільське господарство та харчову промисловість, млн. дол. США

В цілому в 2012 році частка прямих іноземних інвестиційних потоків в харчовій промисловості України помітно зростає і становить 20% від суми активів харчової промисловості України.

Якщо слабку інвестиційну активність в сільському господарстві України можна пов'язати з недосконалістю існуючого правового поля, а саме нестабільністю державних гарантій у вигляді дотацій підтримки вітчизняних виробників та відсутністю гарантій прав власності на землю як фундаментального сільськогосподарського активу, то низькі потоки іноземного інвестування в харчову промисловість пояснюються вагомою переоціненістю ринкової вартості компаній, існуванням олігополістичного ринку у найбільш принадних видах виробництв, відносно незначному ступеню платоспроможності українського населення, що встановлює структуру виробництва продукції, та відносно обмеженій місткості внутрішнього ринку відносно з альтернативним ринком Індії, Південної Африки, Китаю, Росії, Бразилії тощо.

Про достатність обсягу прямих іноземних інвестиційних потоків для розвитку харчової промисловості можна судити й по співвідношенню між обсягами їх приросту та вартістю необоротних активів, яке на початок 2012 року становило 0,5% вартості необоротних активів

харчової промисловості, або 0,2% від вартості їх активів. В кризовий 2009 рік зазначене співвідношення становило відповідно 3,2% та 1,4%.

Таким чином, проведений аналіз кількісних обсягів залучених прямих іноземних інвестиційних потоків як в сільське господарство, так і в харчову промисловість України, дає можливість зробити наступні висновки:

По-перше, корпорації сільськогосподарського та харчового напрямку діяльності розвиваються переважно на основі залучення переважно національних джерел фінансування, про що свідчать недоотримані обсяги іноземних інвестиційних потоків за даними галузями економіки, що гальмує їх технологічний розвиток.

По-друге, існуюча методологія розрахунку обсягу іноземних інвестиційних потоків є недосконалою, оскільки представляє обсяг як інвестованих потоків, так і позикових коштів, як капітальних, так і портфельних інвестицій, що не дозволяє оцінити структуру інвестицій за цільовим призначенням. Так, в статтю «прямі інвестиції» включаються «внески нерезидентів до статутного капіталу та обсяги прав власності нерезидентів на придбані майно, майнові комплекси або на акції, облігації та інші цінні папери (що складають не менше 10% вартості статутного капіталу резидента), а також інвести-

ції, що отримані в результаті укладення концесійних договорів та договорів про спільну інвестиційну діяльність, кредити та позики, що надійшли від прямих інвесторів» [8].

По-третє, простежується нестійка активність надходжень іноземних інвестиційних потоків в сільськогосподарську та харчову галузь України, що свідчить про відсутність планомірного та циклічного характеру політики іноземного інвестування та виглядає як результат деструктивної дії зовнішнього оточення на національну економічну політику.

Про неконкретність залучення іноземних інвестиційних потоків в економіку України підтверджують не тільки валові обсяги їх оцінки, але їх географічне походження. Згідно даних Державної служби статистики України, з 2003 по 2012 роки наглядно простежується коливання географічної структури іноземних інвестиційних потоків в економіку України. В 2003 році понад четверть частини обсягу інвестиційних потоків, спрямованих у вітчизняну харчову промисловість, надійшла з Нідерландів, а саме – 30,74%. Одночасно із США отримано – 16,77%, а з Сполученого Королівства Великої Британії – 10,96% від загального обсягу отриманих інвестиційних потоків (табл. 4.3). На протязі дослідного періоду перевага віддавалася країнам, що характеризуються прозорою системою захисту прав власності та більш стабільним політично-економічним розвитком, а саме: Нідерландам, США та Кіпру.

Еволюційний розвиток географічної структури прямих інвестиційних потоків від країн-інвесторів простежується в векторі зростання руху офшорних зон. Так, до 2006 року було дозволено списувати на витрати резидента, що має офшорний статус, лише 85% вартості наданих товарів, робіт та послуг нерезидента, тоді як, після виключення в лютому 2006 року із списку офшорних зон Кіпру, була представлена можливість на списання всієї вартості зазначених товарів, робіт і послуг. Як наслідок, починаючи з 2007 року, прямі інвестиційні потоки в харчову промисловість з Кіпру збільшилися на 33%. Також слід відмітити, що підвищення ролі Кіпру, як головного посередника при реалізації продукції на експорт та в інвестиційній діяльності, зумовлена наявністю договору про відсутність подвійного оподаткування, при цьому ставки податку на дивіденди, проценти та роялті на Кіпрі становлять 0%.

Разом з цим, не можна не відзначити про те, що не зважаючи на нестабільність політичного устрою України та незбалансованість її економічного розвитку, на протязі з 2003-2012 роки майже всі країни-інвестори, крім Німеччини, прибільшили свої вкладення в галузь.

В умовах поглиблення інтеграційних процесів України в харчовій промисловості ще одним

позитивним індикатором оцінки якості інвестиційних потоків є динаміка прямих інвестицій з України в харчову промисловість країн світу. Згідно даних державної служби статистики України, 2004 рік виступає початком відтоку капіталу з країни у формі прямих закордонних інвестиційних потоків в Російську Федерацію. Починаючи з 2006 року, до країн-реципієнтів приєдналася Литва, що стало поштовхом до збалансування пострадянських та європейських векторів руху інвестиційних потоків України.

Починаючи з 2004 року і до початку 2007, обсяг руху закордонних інвестиційних потоків харчової промисловості збільшився практично в 50 разів. Не можна не відмітити й проте, що доволі сталий і динамічний процес нарощування економічного потенціалу харчової промисловості та збільшення руху обсягів іноземних інвестиційних потоків відбулися за рахунок прямого виходу на національний ринок низки крупних компаній інших країн, які завдяки злиття та поглинань дрібних підприємств інтенсифікували концентрацію виробництва харчової галузі. Тобто як світової, так і національної харчової промисловості сьогодні властива динаміка укрупнення бізнесу, де сьогодні концентрація виробництва простежується в усіх галузях харчової промисловості, проте щонайбільше злиттів та поглинань помічено в тютюновій, кондитерській та пивоварній промисловостях. Поряд з цим, ці процеси мають тенденцію до активізації й у виробництві безалкогольних напоїв, в плодоовочеконсервній та молочної галузях.

Дослідження динаміки розвитку географічної структури іноземних інвестиційних потоків дає можливість констатувати наступне:

- переважна частина обсягу іноземних інвестиційних потоків рухається від компаній, які функціонують у благоприємному податковому кліматі походять або від офшорних компаній, що дає право припустити, що це управляючі компанії, які відносяться до конкретних українських власників переробних активів;
 - в харчовій промисловості України на протязі періоду з 2003-2011 роки істотних змін пережила географія іноземного інвестування, що свідчить про активізацію розвитку національного інвестиційного клімату.
- Таким чином, на зміну обсягів та векторів руху іноземних інвестиційних потоків у загальному випадку впливають:
- стабільний розвиток світової валютної системи;
 - динаміка розвитку міжнародних факторних й інвестиційних ринків та світової економіки;
 - розвиток світової інтеграційної інфраструктури тощо.

Таблиця 3. Прямі іноземні інвестиції окремих країн в сільське господарство України, на початок року, %

	Роки									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього, млн.дол.	862,0	1006,4	1127,6	1171,6	1272,0	1561,2	1685,9	1828,4	1858,7	2221,9
США	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
частка, %	100,0	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,0
Нідерланди	30,74	27,56	26,68	26,08	26,78	28,42	28,79	31,10	31,91	28,33
Кіпр	8,02	7,47	8,03	9,34	12,41	12,91	10,69	13,68	16,6	19,83
Швеція	4,62	6,06	6,17	6,10	6,04	9,01	12,47	12,16	11,39	9,94
Сполучене Королівство	10,90	10,49	6,64	5,66	8,64	8,95	8,83	8,01	6,61	1,78
Франція	0,78	1,62	2,40	2,49	2,70	4,09	4,49	4,10	3,84	3,05
Німеччина	6,62	6,62	9,81	8,77	4,48	3,84	3,48	3,37	3,65	2,87
США	16,77	15,72	13,84	14,99	11,91	9,31	8,33	5,03	3,44	2,52
Російська Федерація	0,61	1,06	2,40	2,53	2,81	2,47	2,53	2,69	2,82	1,88
Польща	0,61	0,56	0,50	0,65	0,64	0,79	1,33	1,01	1,20	1,10

В умовах глобалізації іноземні інвестиційні потоки перебувають під дією взаємопов'язаних процесів регіональної економічної інтеграції та транснаціоналізації економіки. З одного боку, вплив глобальних економічних агентів розкриває відмінності між різними країнами, тоді як з іншого продукує простір для масштабної діяльності та інститутів інвестування та міжнародних суб'єктів.

Разом з цим, сьогодні пріоритетними факторами залучення іноземних інвестиційних потоків в Україну є міцний експортний потенціал галузевого виробництва та можливість отримання високоякісної сировини та (табл. 4).

Оскільки харчова промисловість є високоінтегрованою галуззю виробництва з сільським господарством, то вона природно залежить від неврожайів, кон'юнктурних коливань цін на матеріали та сировину, що призводить до коливання попиту й пропозиції на певні види продукції.

Та, за даними таблиці 4, за весь період дослідження найбільше збільшення обсягу експорту аграрної та харчової продукції промисловості демонструє продукція рослинного походження, де на зернові та насіння олійних культур приходить майже 90 % експорту. Саме виробництво виступає основним напрямком іноземного інвестування, показники по якому представляють собою провідний елемент видів діяльності.

Про масштаби обсягів експорту олії з України свідчить той факт, що на протязі 2005-2012 років зростання обсягу експорту жирів склало 7,2 рази, а саме з 587,2 млн. дол. США в 2005 році до 4211,5 млн. дол. США у 2012 році зріс у 4,5 рази при тому, що обсяг експорту готових харчових продуктів в 2005 році становив 1290,8 млн. дол. США, а в 2012 році – 3493,9 млн. дол. США.

Отже, загальноекономічні, ресурсно-економічні та політико-економічні фактори визначають вектори та обсяги руху іноземних інвестиційних потоків в економіку України. Проте, поряд із

позитивними факторами існує ряд негативних, деструктивна дія яких на інвестиційний клімат продукує ряд перешкод щодо залучення іноземних інвесторів в українську харчову промисловість (рис. 4), що і пояснює нестабільність інвестиційної активності галузі.

На світовому ринку зростання обсягу попиту на соняшникову олію призвело до формування в даній галузі відповідної структури власності. Так із 17 масштабних підприємств світу ПАТ «Запорізький олія жиркомбінат» належить офшорним компаніям Блізу, Британським Вірджинським островам та Кіпру; ПрАТ Дніпропетровський ОЕЗ, який є одним із найпотужніших виробників олії в Україні, належить американській агропромисловій корпорації Bunge Limited; ТОВ «Кернел Капітал», що належить Kernel Holding SA (Люксембург) – ПАТ «Кіровоградолія»; ТОВ «Кернел-Трейд», що належить Kernel Holding SA (Люксембург) ПрАТ «Приколотнянський олійноекстракційний завод» Фон Засс АГ (Швейцарія) – ПАТ «Пологівський олійноекстракційний комбінат»; Донецький ОЕЗ та ОЕЗ в м. Каховка – Kernel Holding SA (Люксембург); ПрАТ Полтавський ОЕЗ – Cargill (США), тощо.

Харчова українська промисловість теж демонструє нарощення обсягів експорту, зростання який в 2012 році порівняно з 2005 роком склало в 2 рази, де найбільше зростання показує продукція борошномельно-крупяної промисловості (в 2,6 рази). Проте темпи такого нарощення експорту продукції харчової промисловості дещо поступаються темпам нарощення експорту продукції аграрної галузі, де нарощення обсягу продукції рослинництва за дослідний період зріс в 2,3 рази, а експорт насіння олійних культур – у 8 раз. Сумарно в 2012 році обсяг експорту готової харчової продукції складає 13,5% від обсягу виробництва харчової продукції, а обсяг експорту продукції рослинного та

тваринного походження, а також олії готової харчової – 71,5% від обсягу виробництва сільськогосподарської продукції. Таким чином, харчова промисловість сьогодні є олігополітичною галуззю, де 70% обсягів виробленої соняшникової олії належить іноземному власнику та в такому ж обсязі експортується за кордон.

Забезпечення інвестиційної привабливості харчової промисловості країни не можливе без удосконалення існуючого механізму залучення іноземних інвестиційних потоків, який повинен

ґрунтуватися на сукупності економічних, політико-правових, організаційних, ринкових та інформаційних елементах, органічна взаємодія яких сприятиме нарощенню масштабів руху іноземних інвестиційних потоків, необхідних для підвищення конкурентоспроможності харчової продукції та нарощення економічного потенціалу галузі в цілому.

Таблиця 4. Експорт аграрної та продукції харчової промисловості, млн. дол. США

	Роки							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Всього	34228,4	38368	49296,1	66967,3	39695,7	51405,2	68394,2	68809,8
Живі тварини, продукти тваринного походження	732	396,5	747,2	796,3	596	771,4	936,6	961,3
м'ясо та м'ясопродукти	154,4	33,2	105,2	74,8	79,1	90,2	197,9	315,9
молоко та молочні продукти, яйця, мед	553,6	340,4	622,7	690,3	476,4	648,8	703,8	612,4
Продукти рослинного походження	1694,8	1950,5	1726,5	5577,4	5034,9	3976,2	5532,0	9213,9
зернові культури	1383,1	1353,7	763,7	3703,8	3556,2	2467,1	3617,1	6999,9
продукція борошномельно-круп'яної промисловості	29,1	36,3	73,7	180,3	89,7	80,8	111,2	105,6
насіння і плоди олійних культур	135,4	314,3	666,8	1426,2	1040,4	1085,7	1434,8	1754,0
Жири та олії тваринного та рослинного походження	587,2	971,4	1718	1945,7	1796	2617,3	3396,4	4211,5
Готові харчові продукти	1290,8	1394,2	2095,3	2518,2	2088	2571,1	2939,1	3493,9
цукор і кондитерські вироби з цукру	110,2	113,5	155,7	164,4	165,2	206,5	241,9	341,2
какао та продукти з нього	239,3	259,9	353,1	503,1	448,6	591,6	675,7	662,3
продукти з зернових культур	97,7	114,8	166,7	245,8	204,9	254,3	339,0	377,5
продукти переробки овочів, плодів	119	135	250,6	194,5	148,3	210,4	228,3	323,5
алкогольні і безалкогольні напої, оцет	419,2	417,2	536,4	560	458,6	443,7	383,0	385,0

ґрунтовними взаємодоповнюючими та взаємопов'язаними елементами механізму залучення інвестиційних потоків повинні бути благоприємний інвестиційний клімат, ринкові інструменти щодо організації руху іноземних інвестиційних потоків та державна політика, потреба створення яких обумовлена необхідністю:

- задоволення потреб галузі в інвестиційних ресурсах шляхом залучення достатнього обсягу іноземних інвестиційних потоків, що одночасно вирішує й ряд соціальних проблем, а саме створення додаткових робочих місць із рівнем оплати праці вище за середній;
- насичення внутрішнього ринку українськими харчовими товарами, що будуть значно дешевими та якіснішими, а також більш широким сервісним обслуговуванням;
- модернізація та оновлення галузі шляхом залучення новітньої техніки і технологій, що сприятиме підвищенню її конкурентоспроможності та індустріалізації.

На відміну від інвестиційних процесів державного рівня, інвестиційним процесам міжнародного характеру притаманна більш складна географічна та мотиваційно-функціональна

структури. Відповідно арена, на якій відбувається перерозподіл міжнародних інвестиційних потоків, є більш складною, оскільки в ній тісно взаємодіють і переплітаються державні та міжнародні інвестиційні ресурси. Саме тому прийняття необхідних рішень інвестиційного напрямку має опиратися на застосування досконалого механізму залучення іноземних інвестиційних потоків, який забезпечить виконання мотивів економічного та примусового характеру та формування із відокремлених частин, які складають підґрунтя механізму залучення іноземних інвестиційних потоків, єдиного злагодженого цілого, шляхом взаємодії сукупності економічних та організаційних відносин, стимулів, інструментів, важелів та нормативно-правового поля (рис. 5).

Досліджуючи елементи представленого механізму, варто виокремити систему митних і податкових пільг, до складу яких відносяться: в разі інвестування у певні галузі та регіони, або реінвестування отриманого прибутку запровадити зниження податкових ставок; використання «податкових канікул»; зменшення валютних витрат або їх покриття за рахунок експорту

продукції власного виробництва; звільнення від митних зборів на імпорт усучасненого обладнання та машин, технологій, ноу-хау, а також захист від подвійного оподаткування.

Благоприємний інвестиційний клімат галузі – це сукупність економічних, правових, політичних та соціальних умов, що покликані забезпечити розвиток інвестиційної діяльності українських та іноземних інвесторів, сприяючи їх подальшому співробітництву шляхом забезпечення захисту інвестора від дестабілізаційного впливу інвестиційних ризиків. Одночасно інвестиційний клімат харчової галузі для закордонного інвестора визначається переважно дією таких агентів, як економічна, політична та правова нестабільність. Саме тому іноземні інвестори розглядають економіку України, зокрема харчову промис-

ловість, як зону дії підвищеного ризику для функціонування масштабних інвестиційних потоків. Обережність та нерішучість потенційних інвесторів у прийнятті фінальних рішень в подібній обставині – закономірний факт. Для заохочення та зміцнення руху іноземних інвестиційних потоків в пріоритетні галузі економіки держави, зокрема в харчову промисловість, скерований Закон України «Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні», що передбачає надання різного роду страхових гарантій, особливо по найбільш важливим інвестиційним програмам і проектам, розвитку інфраструктури міжнародного бізнесу, покращення правового регулювання іноземного інвестування [9].

Рисунок 4. Фактори впливу на рух іноземних інвестиційних потоків в харчову промисловість України

Інвестиційному клімату відведено вирішальне місце у прийнятті іноземними інвесторами необхідних рішень. Відкритість економіки та рівноправність між іноземними та вітчизняними інвесторами у конкурентному оточенні стимулює рух іноземних інвестиційних потоків. Чехія, Словенія, Угорщина та Польща за оцінкою інвестиційного ризику відносяться, до складу якого входять комерційні, політичні, макро-економічні й зовнішні ризики, увійшла до країн,

яким притаманний низький інвестиційним ризик, а Україна до високоризикованих країн. Є відомим той факт, що світова фінансова криза не наклала свій руйнівний відбиток на привабливість інвестиційного клімату країн Центральної і Східної Європи, Угорщина й Чехія увійшли в 25 країн з високою привабливістю інвестиційного клімату, а Польща за інвестиційними можливостями зайняла 8 місце.

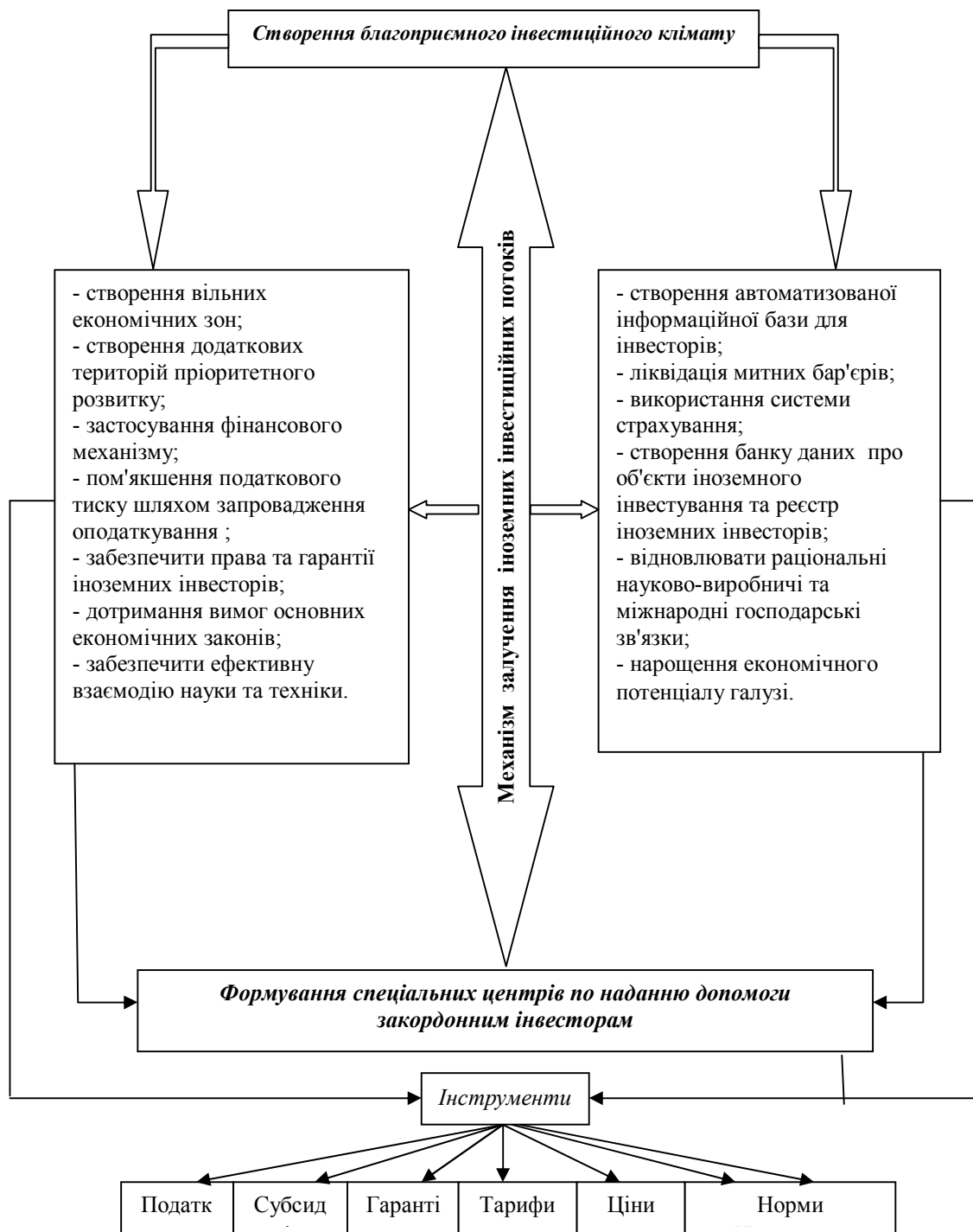

Рис. 5. Механізм залучення іноземних інвестиційних потоків

Інформаційне забезпечення та центри В Україні розвиток інституціональної інфраструктури ґрунтується на забезпеченні однакових економічних перспектив для вітчизняних і іноземних інвесторів, функціонуванні законодавчої і нормативної бази та спеціальних органів, що займалися б координацією Ради незалежних експертів з питань іноземних інвестицій, Консультативної ради іноземних інвестицій, Агентства інвестиційного сприяння на регіо-

нальному та міждержавному рівнях. Діяльність зазначених органів зобов'язана підсилити привабливість державної економіки для закордонних інвесторів та пришвидшити реалізацію інвестиційних проектів.

Центри допомоги та бази інформаційного забезпечення повинні повідомляти інвесторів про умови здійснення різних проектів за кордоном, адміністративно-правові процедури, систему оподаткування тощо.

Вважаємо, що пріоритетними напрямками правового механізму залучення іноземних інвестиційних потоків в харчову промисловість є:

- захист від постійних змін законодавства;
- окреслення «закритих» територій для здійснення діяльності іноземними інвесторами;
- надання компенсацій іноземним інвесторам та відшкодування понесених ними збитків, включаючи моральну шкоду та втрачену фінансову вигоду (прибуток);
- гарантування використання отриманих доходів від інвестиційної діяльності;
- гарантування трансферту та інших інвестиційних прибутків;
- пільгове заохочення іноземних інвестиційних потоків у галузі;
- гарантування від незаконних дій урядових осіб та державних органів, а також примусових вилучень;
- гарантування на випадок припинення здійснення інвестиційної діяльності.

Висновки

Таким чином, незважаючи на недоліки, що пов'язані з економічними перетвореннями держави, використання розглянутого нами механізму залучення іноземних інвестиційних потоків у

харчову промисловість країни має сильніше приваблювати ефективних іноземних інвесторів шляхом активізації міжнародних інвестиційних процесів України, поширення доступу закордонних інвесторів до інформації про український інвестиційний ринок та забезпечення однакових економічних перспектив для іноземних та вітчизняних інвесторів. Одночасно зростаюча відкритість національної економіки та глобалізаційні процеси відкривають нові можливості для масштабного залучення ресурсів, де одним з провідних засобів інтеграції у світове господарство харчової промисловості виступає іноземне інвестування. Актуально й те, що саме так поряд із переведенням капіталу забезпечується впровадження інновацій, управлінського досвіду й навичок, передача технологій, тобто низка позитивних екстерналій, які підтримують як розвиток галузі, так і просування на міжнародні ринки української продукції

Список літератури:

1. Інвестиційна діяльність – Майорова Т.В. / *[Електронний каталог]* – Режим доступу з: http://pidruchniki.ws/11200611/investuvannya/politika_derzhavi_zaluchennya_inozemnih_investisiiy
2. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України / Соколенко С. І. – К. : Логос, 1999. – 568
3. Сичевський М.П. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку харчової промисловості України: монографія / Сичевський М.П.; за ред. С.І. Дорогунцова. – К. : Науковий Світ, 2004. – 374 с.
4. Купчак П.М. Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів: монографія / за ред. доктора економічних наук, професора Л.В. Дейнеко. – К. : Рада по вивч. прод. сил України НАН України, 2009. – 152 с.
5. Статистичний збірник «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 1995–2006 роках» / [за ред. В. А. Головка]. – К. : Держ. ком. статистики України, 2007. – 106 с.
6. Гришова І.Ю. Державна підтримка як невід'ємний механізм економічного зростання. Інституційні чинники розвитку підприємницьких структур. Колективна монографія / Під ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. – Умань СПД Сочінський, 2013 – С.36-44.
7. Статистичний збірник «Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 1995 – 2006 роках» / [за ред. Л.А. Овденко]. – К.: Держ. ком. статистики України, 2013. – 70 с.
8. Марченко В.М. Сучасні пріоритети іноземного інвестування в Україні / *[Електронний ресурс]*: – Режим доступу : http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:AFFMIMGaEjkJ:archive.nbu.gov.ua/e-journals/pspe/2012_2/Marchenko_212.htm+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=opera
9. Прокопенко О.В. Механізм залучення іноземних інвестицій в економіку України / О.В. Прокопенко, О.В. Клименко // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 4. – Т. 2. – с. 233-239.
10. Федоренко В.Г. Інвестознавство: підручник ; 2-ге вид., перероб. / В.Г. Федоренко. – К.: МАУП. – 2002. – С. 347 – 366.
11. Шпикуляк О.Г. Бізнес-система управління інноваційними ресурсами в агропромисловому виробництві України / О.Г. Шпикуляк, С.О. Тивончук, С.В. Тивончук, А.О. Сігайов // Економіка АПК. – 2012. – № 4. – С. 123-127.

12. Гришова І.Ю. Проблеми формування інноваційної системи країни / І.Ю. Гришова, Т.М. Гнатєва // Інноваційна економіка № 12 – 2012 – С.54-62.

Надано до редакції 01.21.2013

Непочатенко Валентина Олександрівна / Valentina O. Nepochatenko
nepochatenko@te.net.u

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Трансформація інвестиційних потоків в контексті конкурентоспроможності харчової промисловості України [Електронний ресурс] / В.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 5 (10). – С. 131-142. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua/files/archive/2013/n5.html>